

LEV TOLSTOY VE DMİTRİY MAMİN-SİBİRYAK'IN ESERLERİNDE BAŞKORTOSTAN VE BAŞKORTLAR TEMASI

İlyuza ŞANLI*

ÖZET

Bu çalışmada, Başkortların ve Başkortostan'ın klasik Rus edebiyatındaki yeri belirlenmektedir. Lev Tolstoy ve Dmitriy Mamin-Sibiryak gibi büyük Rus yazarlarının bu konuya ilişkin düşüncelerinin ve yaklaşımlarının yansıtılması öngörülmektedir. Başkortların ve yaşadıkları toprakların çarlık Rusya'sına birleşmesinin koşulları ve halka yansıma biçimi de kaleme alınarak çarlık yönetimi döneminde sürdürdüğü politikanın Başkortları nasıl etkilediği aktarılması hedeflenmektedir.

Anahtar kelime: Klasik Rus edebiyatı, Başkortlar, Başkortostan, Lev Tolstoy, Dmitriy Mamin-Sibiryak

THE THEME OF BASHKIR PEOPLE AND BASHKORTOSTAN IN WORKS OF LEO TOLSTOY AND DMİTRİY MAMİN-SİBİRYAK

ABSTRACT

In this article we aim to determine the place of Bashkir people and Bashkortostan as a country in the classic Russian literature. It is primary aim is to project the reflections of thoughts and ideas of such great minds of Russian literature as Leo Tolstoy and Dmitriy Mamin-Sibiryak. Besides allmentioned, our main concern is to transpose the consequences of annexation conditions of Bashkirlands to imperial Russia, the policies followed by Tsarand implications of such policies on peoplelivingthere.

KeyWords: Classical Russian literature, Bashkir, Başkortostan, Leo Tolstoy, Dmitriy Mamin-Sibiryak

* Doktora Öğrencisi

Başkörtostan toprakları ve Başkörtlar, uzun zamandan beri Rus yazarlarının ilgisini çekmenin yanı sıra Rus kültürü ve tarihinde önemli bir yere sahiptir. Başkörtostan, bugünkü Rusya Federasyonu'nun özerk cumhuriyetidir. Başkörtostan tarihini ve etimolojisini inceleyen ünlü bilim adamı Rail Kuzeyev'e göre, bu halk 'usergan' kabilesinden gelmektedir ve efsaneye göre, kaybolan bu halkı bir kurt (Başkörtçe 'kort') açlıktan kurtararak bu topraklara getirmiştir. (Kuzeyev, 1974: 132)

Türk dilinde Başkörtlar ve Başkörtostan cumhuriyeti Başkurdistan ve Başkurtlar olarak da yer almaktadır. Sovyet dönemi tarihine ise bugünkü Başkurdistan, çarlık Rusya belgelerine ve edebi eserlere dayanarak, 'Başkiriya' olarak geçmiştir. Bunun nedeni, Sovyet döneminde uygulanan dil politikası çerçevesinde isimlerin etimolojik bulgulara göre değil, Rus diline geçme biçimi temel alınarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda, edebiyatın, tarih ve dil üzerindeki büyük etkisi dikkat çekicidir.

Başkört topraklarının çarlık Rusya'yla birleşmesinin zamanı ve koşulları önemlidir kuşkusuz. Başkörtostan, Rusya'nın egemenliğine 16. yüzyılda girmiştir. O dönemde, Rusya güçlü bir devletti ve küçük Başkörtostan coğrafi konumu nedeniyle başka bir seçeneği yoktu, zira birleşme umudu beslediği Kazan hanlığı Korkunç İvan tarafından artık işgal edilmiş, Rusya bünyesine katılmıştı. Rusya ile birleşmesinin bir sonucu olarak, Başkörtlar Rusya'nın yaşadıkları bölge sınırlarını korumak ve vergi ödemek zorundaydı; Rusya ise kültürel değerlerine ve yaşam biçimlerine müdahale etmeden bu halkın kültürel düzeyini yükseltecekti. Böylelikle Başkörtlar göçebe yaşam biçimlerinden vazgeçmek zorunda kalmış, tarım ile uğraşmayı bilmediklerinden dolayı da uzun bir süre açlık ve kıtlık çekmiştir. R. Kuzeyev, yaptığı çalışmada, Başkörtlar ile Rus halkı arasındaki ilişki

konusunda şunları yazmaktadır: “Başkortostan’ın 16. yüzyılda Rusya’nın egemenliğine girmesi sonucunda, Başkortlar kendilerinden daha uygar ve tamamen farklı bir dünyanın etkisi altında kalmıştır. 20 yüzyıla kadar Başkortlar Müslüman olmaları nedeniyle Arap alfabesi kullanmaktaydı.”(Kuzeyev, 1974: 132)Aralarındaki kültürel ve dini bağların olmaması nedeniyle, Başkortlar ve Ruslar manevi anlamda birbirine çok uzaktı. Kültürel kopukluk uzun süre devam etmiş ve tamamen farklı iki kültürün birbirine yakınlaşması, daha doğrusu uyum sağlaması uzun bir süreç gerektirmiştir. Başkortların geçirdikleri bu süreç klasik Rus edebiyatına da yansımış ve farklı bir biçimde yorumlanarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Farklı zamanlarda Başkortostan topraklarını L. Tolstoy (1828-1910),D.Mamin-Sibiryak (1852-1912) ve Anton Çehov (1860-1904) ziyaret etmiş, Sergey Aksakov (1791-1859) ise Başkortostan’da doğmuş ve büyümüştür. Aleksander Puşkin’in başlattığı klasik Rus yazarlarının ülkelerini gezme ve anılarını eserlerine yansıtma geleneğini bu yazarlar da sürdürmüştür.

Bu topraklara ve orada yaşayan halka ilişkin bilgilere zaman içerisinde, bölge etnografyası uzmanlarının, yazarların, gezginlerin ve çarlık ordusuna bağlı askerlerin notlarından yola çıkılarak ulaşılmıştır. Rus insanının bu halka ilişkin bir görüş sahibi olmasında edebiyatçıların katkısı büyüktür kuşkusuz. Zira yüzyıllar boyunca klasik Rus yazarları toplumsal düşüncenin oluşumunda büyük rol oynamıştır. Bazı yazarlar eserlerinde bu halkı ve yaşam biçimini idealize etmiş, bazıları ise bu halkı daha gerçekçi hatta olumsuz bir biçimde yansıtmıştır. Makalemizde Başkurdistan topraklarının ve halkının klasik Rus edebiyatındaki imajı, L.Tolstoy ve D.Mamin-Sibiryak’ın eserlerine dayanılarak incelenecek ve değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Başkortların yaşamları ve yaşadıkları bölge 19. yüzyıl Rus edebiyatının en büyük yazarlarından L.Tolstoy’un eserlerinde geniş bir biçimde tasvir edilmiştir. L.Tolstoy defalarca Başkortostan bozkırlarına giderek yerel halk ile görüşmüştür. L.Tolstoy’un1862’de ilk kez bu toprakları ziyaret etmesinin nedeni, Andrey Bers adlı doktorunun tavsiyesi üzerine, Başkortların geleneksel içeceği olan kımız (at sütünden yapılan ayran) sayesinde zayıflayan sağlığına kavuşmak istemesidir. L.Tolstoy bu gezi konusunda, arkadaşlarına, gülererek: “Orada ne gazete ne de mektup alacağım, kitabın ne olduğunu unutup, güneşleneceğim, kımız içerek kuzu eti yiyeceğim! Kendim koyuna dönüştüğümde de iyileşirim!” demiştir. Başkortlarla dostluğunu L.Tolstoy uzun yıllar sürdürmüş,yirmi yılı aşkın kendisine kımız yapan Muhammed Rahmatullin ile iletişimini kesmemiştir. Yazar Başkort Hacimurat ile dama oynamayı severdi. Bu toprakları“Rusya’nın en bereketli bölgelerinden biri” olarak değerlendirmiş ve Afanasiy Fet’e yazdığı mektupta: “ Bu muhteşem ülkenin bakir ve verimli toprakları henüz işlenmektedir; sağlıklı ve bereketli bir doğaya, özellikle de sade ve saf bir halka sahiptir” demektedir. Başkortlar da L.Tolstoy için: “Biz kontu seviyoruz. Tanrı ona uzun ömür bağışlasın.” demektedirler. Herodot’un eserlerinin orijinalini okuyan ve Başkortların adetleri ile folklorunu tanıyan L.Tolstoy, Başkortların ve skiflerin ortak geleneklerine dikkat çekmiş, bu özelliği “İnsana Ne Kadar Toprak Lazım” (Сколькоземлиужночеловеку?) adlı öyküsünde dile getirmiştir. L.Tolstoy1871’de bu konuda eşi Sofya Andreyevna’ya şunları yazmıştır: “Burada birçok ilginç ve keşfedilecek şey var: Herodot ‘kokan’

Başkörtler ile Rus köylüler, halkının sadeliği ve iyiliğiyle kalpleri fetheden çok güzel köyler var.”(Rahimkulov ve Safuanov, 2003)

Başkörtlere ilişkin zengin anılar, günlük yaşamlarının ve folklorunun bazı özellikleri L.Tolstoy'un birkaç eserine konu olmuştur. Makalemizde ele alacağımız “İlyas” ve “İnsana Ne Kadar Toprak Lazım” adlı öyküler de bu açıdan önemlidir.

“İnsana Ne Kadar Toprak Lazım” adlı öyküyü yazma düşüncesi 1871’de doğmuş, ancak 1885’te yazılmıştır. Bu eser insanların şeytani bir özelliği olan açgözlülük üzerine yazılmıştır. Başkahraman toprak ağası Pahom, istediği her şeyi elde etmiş ancak hırsına yenik düşmesi sonucunda ölmüştür. L.Tolstoy, Pahom’un açgözlülüğünü vurgulamak ve antitez oluşturmak amacıyla Başkörtleri konuksever ve cömert bir halk olarak yansıtmıştır. Bu öyküde Başkörtlerin başkanının şu sözlerine yer verilir: “ Bizde konuğa iyi davranma geleneği vardır. Sen bize armağanlar getirdin, bizi sevindirdin; biz de seni sevindirmek isteriz. Söyle; sana ne versek hoşuna gider?”(Tolstoy, L., 2013, s.42)Ayrıca, Başkörtlerin saflığını ve samimiyetini kullanmak amacıyla Pahom’un bir tüccarın tavsiyesi üzerine getirdiği armağanlar konusunda şu satırlar önemlidir: “ Yapılacak en iyi şey, başkanlarla ahbap olmak. Ben yüz ruble eden bir kadın elbisesi, halı, bir kutu çay hibe ettim, şarap verdim; bunların karşılığında, arazinin her bir dönümü iki ‘kopeyka’dan (Kopeyka- ruble’nin kuruşu) daha ucuza geldi bana.” (Tolstoy, L., 2013, s.41)

Burada L.Tolstoy, çarlık Rusya’sında Başkört topraklarının Rus halkı tarafından vicdansızca ele geçirilmesi gerçeğini dile getirmiştir. 1869’da bu topraklar Rusya’da satışa çıkarılmış ve 1871’de de satın almak isteyen devlet memurlarına ayrıcalık tanınmıştır. Çarlık yönetimi tarafından yapılan bu uygulama sonucu Başkörtler adeta talan edilmiştir. Bu satış neticesinde Ufa eyaletinde bir milyon hektardan fazla toprak Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Eserlerinde insana Tanrı’nın suretinden yansımış edebi sevgiden ve yüksek manevi değerlerden söz eden yazar, bu gerçeğe kayıtsız kalamayarak çar yönetiminin açgözlülüğünün yanı sıra Başkörtlerin saflığını ve uğradıkları haksızlığı yansıtmıştır. Ayrıca Başkörtlerin ve skiflerin ortak âdetlerinin altını çizen yazar öyküde toprak satışını şu şekilde aktarır: “Bizde topraklar gün hesabıyla satılır. Bir günde yürüyerek sınırlarını çizdiğin kadar arazi senindir. Ancak bir koşulumuz var; yürümeye başladığın yere aynı gün dönemezsen, verdiğin parayı unut.” (Tolstoy, L., 2013, s.44)

L.Tolstoy’un esas amacı, Başkörtlerin yaşamlarını yansıtmaktan çok, çar yönetiminin sayıları az olan halkları aydınlatmak yerine maddi ve manevi anlamda acımasızca sömürmeye dayanan bir politika sürdürdüğünü göstermektir. L.Tolstoy, böyle bir politikanın sonucunda insanların yozlaşarak ölüme sürükleneceğini

düşünmektedir. Nitekim Pahom öykünün sonunda saf ve iyi niyetli Başkortların gözü önünde açgözlülüğünden ve hırsından ölmüştür. Ayrıca Pahom'un ölümü, servet hırsının sınırlarının olmadığını, şeytani bir eylem ve günah olduğunu düşündürmektedir.

Servet ile günah arasındaki bağlantıyı ve sade bir yaşam sürdüren Başkortlarınbu durum karşısındaki tutumunu, yazar 1885'te yazdığı "İlyas" (Ильяс) adlı öyküde de yansıtmıştır. L.Tolstoy'ye göre bu halk dini vecibelerine ve öğretilerine göre yaşadığı gibi, çalışkandır da. Öykünün ana kahramanı İlyas'ın çalışkanlığı ve konukseverliği eserin ilk satırlarında aktarılmıştır: "Sabahtan akşama kadar İlyas eşi ile birlikte çalışırdı; herkesten erken kalkar ve herkesten sonra yatardı."(Tolstoy, L.,1982, s.257) Halkın gelenekleri de öyküde "İlyas'ın çiftliğinde çalışan kadınlar, kısırakları ve inekleri sağıyor, kıymız, yağ ve peynir yapıyordu." (Tolstoy, L., 1982, s.257) satırlarıyla aktarılır.

"İlyas" adlı öyküde de, "İnsana Ne Kadar Toprak Lazım" adlı öyküde dile getirilen Başkortların konukseverliği yer alır: "Uzaklardan konuklar gelirdi. İlyas herkese kapısını açar, yedirerek ve içirerek ağırlardı. Konuk kim olursa olsun önüne kıymız, çay, kuzu eti ve haşlama suyu gelirdi. Konuklar gelince hemen bir veya iki kuzu çıkarılır, sayıları çok olduğunda da kısırak kesilirdi." (Tolstoy, L., 1982, s.257)

"İnsana Ne Kadar Toprak Lazım" adlı öyküde saf, ancak kudretli Başkortlar açgözlü Pahom'la kıyaslanmakta, ancak "İlyas" eserde hiçbir kahraman olumsuz bir biçimde yansıtılmamaktadır. Örneğin İlyas'ın komşusu Muhammed şah'ı L.Tolstoy şöyle tasvir eder: "Komşuları Muhammed şah, yaşlı İlyas'a ve eşine acımişti. Kendisi ne zengin ne de yoksuldu, sakın bir yaşam sürdürüyordu ve iyi bir insandı." (Tolstoy, L., 1982, s.258) Bu eserde saf ve kudretli Başkortlar Muhammed şah'ın konuğu ile karşılaştırılmış, ancak oda herhangi olumsuz bir özelliğe sahip değildir. İlyas'ın durumu karşısında şu tepkiyi vermiştir: "Şaşkınlığını ifade ederek diliyle ses çıkardı ve kafasını yandan yana salladı." (Tolstoy, L., 1982, s.259) Muhammed şah'ın konuğu, okuyucular gibi, İlyas ve eşinin kudretine ve manevi gücü karşısında şaşkırtmıştır. Bu kudreti de, L.Tolstoy öyküde tüm sanatında olduğu gibi dine dayandırır ve İlyas'ın eşi aracılığıyla şöyle aktarır: "İhtiyar eşimle elli yıl boyunca mutluluğu aradık durduk, ancak bulamamıştık. Şimdi ise, iki yıldır hiçbir şeyimiz yok ve başkasının evinde çalışırken gerçek mutluluğu bulduk ve başka bir mutluluk istemiyoruz. Zengin olduğumuzda eşimle bir saatimiz sakın geçmezdi; ne konuşuyor, ne ruhumuzu dinlendiriyor, ne de dua okuyabiliyorduk. Ne çok kaygımız vardı! Konuklar geldiğinde onları mutlu etmek için sofrayı kurmak ve hediye seçmek için kaygılanıyorduk. Konuklar gittikten sonra evde çalışanlara göz kulak olma kaygısı başlardı. Onlar işsiz oturmaya ve güzel yemek yemeye çalışır, biz ise bir şey çalmasınılar diye onları izler, günaha girerdik. Kurt avluya girip tayı veya buzağı yemesin, hırsızlar sürüyü çalmasını diye kaygılanırdık. Uyumak için yatağa girdiğimizde koyunlar kuzuları ezmesin diye kaygılanır, gece boyunca kontrol ederdik. Daha sonra kışa yetecek kadar hayvan yemini nasıl toplayacağız kaygısı başlardı. Bunun dışında da aramızda huzur ve anlayış yoktu. Kocam 'şöyle yapalım' ben 'böyle olsun' derken kavga eder günaha girerdik. İşte böylece kaygılar ve günahlar peşimizi bırakmaz, mutlu yaşayamazdık. Şimdi ise

konusacak, ruhumuzu dinlendirecek ve dua okuyacak zamanımız var. Elli yıl mutluluk aradık ancak henüz bulduk.” (Tolstoy, L., 1982, s.260)

Eserin sonunda L.Tolstoy “Biz de karımla başlangıçta anlamıyor, kaybettiğimiz zenginlik için ağlaşıyorduk. Şimdi ise Tanrı bize gerçekleri gösterdi. Molla da ‘Bu akıllıca bir konuşma, İncil’de de aynısı yazıyor’ dedi.” satırlarıyla Müslümanlık ve Hıristiyanlık arasındaki paralellik ve dinin insan yaşamında vazgeçilmez bir yere sahip olduğu gerçeği vurgulanmak istenir.

Başkörtöstan topraklarını ve halkını klasik Rus edebiyatında dile getiren diğer bir yazar da D.Mamin-Sibiryak’tır. O da L.Tolstoy ile hemen hemen aynı dönemde bu toprakları ziyaret etmiş, Başkörtlerin yaşam biçimlerinden ve geleneklerinden etkilenmiştir. 1877’den itibaren yazar Ural bölgesini sürekli dolaşmış, Başkörtöstan topraklarını da ziyaret etmiştir. Bunun nedeni, az tanınmış halkları ve geleneklerini öğrenerek Rusya toplumuna ve edebiyatına kazandırmaktır. Yazarın Başkörtöstan’ın geçmişine ve mevcut durumuna gösterdiği ilgi ve bunu sanatına aktarması, 19 yüzyılın sonunda ve 20 yüzyılın başında birçok Rus aydınının Rusya’nın doğusuna duyduğu ilginin bir göstergesidir. D.Mamin-Sibiryak öykülerinde, Rusya’da reformların gerçekleştiği o dönemde Ural bölgesi halklarına bu reformların nasıl yansıdığını, geleneklerini ve karakterlerini nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. L.Tolstoy’dan farklı olarak, D.Mamin-Sibiryak Başkörtleri idealize etmeden daha gerçekçi bir biçimde yansıtmış, günlük yaşamlarını aktarmıştır. Yazara göre Başkörtler, tarihsel geleceği olmayan ve kültürel anlamda çarlık ile sürdürdüğü mücadeleyi kaybeden, dolayısıyla ezilen bir halktır. Ancak yazar, bu halka acılamakla birlikte, yeni yaşamlarına uyum sağlamak istemediklerini belirtmiş ve tembel ataerki yaşam biçimini acımasızca sürdürdüklerini vurgulayarak olumsuz yönlerini aktarmıştır. D.Mamin-Sibiryak bu halkın psikolojisini anlamaya çalışmakta, trajik geçmişlerini dile getirerek acınası durumun nedenlerini göstermeye çabalamaktadır. Yazar Başkörtlerin tarihsel çıkmazdan tek başına çıkabileceklerine inanmıyor ve manevi güçlerine güvenmiyordu. Bu düşünceler, birçok eserinde dile getirilmekle birlikte, “Bayguş” (Байгуш, yayınlanma yılı 1906) ile “Kara Hanım”(Кара-Ханым, yayınlanma yılı 1912) adlı kısa öykülerde en çarpıcı biçimde aktarılmıştır.

“Bayguş” kelimesi Dal sözlüğünde ‘yoksul göçebe halkın mensubu’ olarak açıklanır ve yazar böyle bir başlık atarak konuyu ve ona karşı yaklaşımını sergilemektedir. Bu eserde yazarın bir Başkört köyüne yaptığı ziyaret anlatılmaktadır. İlk satırlardan itibaren halkın geri kalmışlığı ve tembelliği göze çarpmaktadır. Yaşadıkları köy “...düzensiz bir gübre yığınına benziyordu. İç karartıcı bir manzara... Bazı izbeler ucube gibi duruyordu: tomruklar rastgele dizilmişti, evler tek pencereliydi ve yalnızca iki izbenin çatısı vardı” (Mamin-Sibiryak, D.,1978, s.260) sözleriyle aktarılır. Tembel oldukları da “Çalışmak istemiyorlar ve doğal olarak ölüyorlar. Açlıktan tabii. Yiyecek yok. Sinekler gibi öldükleri söylenebilir. Başkörtler ölmek için yaşıyorlar sanki.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.260)satırlarıyla açıklanır. Bu halkın yaşadığı toprakları “bereketli açıklık” ve “çiçek açan Başkörtöstan” olarak değerlendiren D.Mamin-Sibiryak, Başkörtlerin tembelliğini “Ölü evler, ölü sokaklar, ölü tembellik... Çevrede yemyeşil bakir toprakları dururken, koca Başkört erkekleri gölgede oturup gevezelik yapıyorlar. Herhangi bir Rus, bu ölü tembellik karşısında öfkelenmekten

kendini alamazdı ve benim de içimde kötü bir duygu uyandırırıldı.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.260)sözleriyle aktararak durumun anlamsızlığını vurgulamaktadır.

Ataerkil yaşam biçimini, kadın ve çocukların acınası durumunu yazar şu sözlerle iletir: “Tırpanlanmış otun üzerinde yüzüstü, henüz ezilmiş gibi Başkort bir erkek uyuyordu. Çevresinde otu biçilmiş küçük çember vardı. Kısa boylu zayıf bir Başkort kadını çalışıyordu. Kadın nezaketinden bizden yüzünü çevirirdi. Başkort kadınları yaşlanana kadar böyle yapıyor, ancak yaşlı kadınlar tanımadığı erkeğe karşı yüzünü çevirmeme hakkına sahiptir. Başkort kadınları son derece eziktir. Çocuklar on dört yaşına kadar çırılçıplak dolanırlar. Yazın daha neyse, onları kışın görmek lazım... Erkeklerin iyi kötü yırtık pırtık elbiseleri var, çocuklar ise kış boyunca donuyorlar. Bu durumu izlemek mide bulandırıcı. Nadir olsa da onlar bazen yemek yiyorlar. Örneğin ayağını kıran at kesildiğinde. Tüm köy toplanır ve doyasya yer, daha doğrusu erkekler yer, kadınlar ve çocuklar ise izler. Geri kalanları kadınlar yer, ancak onlardan kalanlar da çocuklara düşer. Tam bir vahşet!”(Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.262) Burada yazar Başkort halkının, özellikle de erkeklerin yozlaştığını vurgular. Aydın bir dünya görüşüne sahip D.Mamin-Sibiryak 19. yüzyılda Rusya gibi büyük bir devletin parçası olan bu bölgenin geri kalmış törelerini ve halkın yeryüzünden silinmesinin kaçınılmaz olduğu gerçeğini kabul edemiyordu.

D.Mamin-Sibiryak’a göre Rus devleti bu halkı ele geçirerek 16 yüzyıldan (Rusya’ya katılma tarihi) 19 yüzyıla kadar acımasız, sorumsuz ve düşüncesiz bir biçimde önce köleleştirmeye çalışmış, sonra da ölüme terk etmiştir. “Bayguş” adlı öyküde yazar şu satırlarla: “ Hükümet, Başkortların geleneksel göçebe yaşamlarına son verdiğinde bu toprakları bölgelere bölerek her birinin başına komutan-yönetici koymuştu. Bu komutanlar yerel halk arasından seçiliyordu ve erkek Başkortların hayvancılıkla, kadın Başkortların da tarımcılıkla uğraştırmasını sağlamakla yükümlüydü. Tabii ki bu girişim katliamdan başka bir şey değildi. Komutanlar tembel Başkortları ölesiye dövüyordu.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.263)Yazar eserlerinde çarlık yönetimini eleştirmekle birlikte Başkortların tembelliği de sıklıkla vurgulamaktadır. Başkortların durumuna bir Rus gözüyle bakan D.Mamin-Sibiryak şunları yazar: “Daha büyük bir yoksulluk hayal bile edilemez. Ruslar bu denli yoksulluk görmemiştir. Sonuçta Rusların yoksulluğunun sona erme umudu var, burada ise yok. Açlıktan ve soğuktan ölmeleri kaçınılmazdır.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.262)

Yazar bu halkın tembelliğini geri kalmışlığa ve cehalete bağlamakta; aralarında akıllı, güçlü ancak çok hüznü insanların olduğunu da belirtmektedir. Bu bağlamda eserin sonunda yaşlı kör Başkortbanduracı ve şarkısı konusunda yer alan şu satırlar dikkat çekicidir: “ duyulanmaktan sırtım karıncalanmıştı... Buna benzer bir şarkı duymamıştım. Sanki etraf ağlıyordu ve ağlamak için neden de vardı. Halkın neden öldüğünü anladım ve bu şarkı bu ölen halkın mezarlığında gezen son kıvılcımdı. Onun yaşam enerjisi tükenmişti ve geleceği hiç yoktu...Başkort insanının neden çalışmak istemediğini de anladım: Bu halk hala geçmişiyse yaşamaktadır. Hem de ne geçmiş!...Bu topraklarının Rus devleti tarafından yalnızca ölçülmesi Başkortlere yüz binlerce ölüye ve idam edilen insana

mal olmuştur. Küçemler'den¹ başlayan Pugaçov isyanı² sırasında halkını ayaklandıran son batır(Batır- Başkörtlerde cesur ve yiğit kişi, bahadır) Salavat'ın isyanına kadar iki yüz yıl boyunca bu halk haklarını savunmaya çalışmıştır. Bu isyanlar eşsiz bir yurt savunmasıydı ve halk o mücadelede tüm gücünü tüketmiştir. Şarkı söyleyen yoksul ihtiyar da bahtsız Başkörtlerin sembolüdür.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.263)Yaşlı bayguş duygusal açıdan güçlü bir biçimde yansıtılmakla birlikte, Başkörtöstan halkının son kalan yozlaşmamış mensuplarından biri olarak aktarılmıştır.

İhtiyar Başkörtbanduracısına benzer bir biçimde, “Kara Hanım” adlı öyküde de nine Tuktay adlı yaşlı bir kadın güçlü ve kudretli biri karakter oluşturur. “Bayguş”ta yazarın kaleme aldığı Başkörtlerin tembelliği, açlığı, yozlaşmış ataerkil yaşam biçimleri gibi konular bu eserde de yer almaktadır. Örneğin: “Başkörtler açlıktan ve bu açlığın beraberinde meydana gelen hastalıklardan ailece ölüyordu. Erkekler Rus köylerinde geçirdikleri kış sonrası ilkbaharda evlerine döndüklerinde ailelerini sağ bulamıyorlardı...”; “Yusbaşeva’da hiç bostan yoktu ve Başkört kadınlar ne patates ne soğan ne lahanaya ne de salatalığı biliyordu.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.130) Ancak “Bayguş”tan farklı olarak “Kara Hanım” adlı eserde D.Mamin-Sibiryak Başkörtlerin geleceği konusunda o kadar umutsuz olmadığı gibi,Rusya halkının da bu acı gerçekleri seyretmekle yetinmeyerek, iktidardan bağımsız bir biçimde Başkörtlere yardım ettiğini vurgulamaktadır.Nitekim Kara Hanım adlı kahraman, iki çocuğunu gömmüş ve hayata tutunmaya çalışan Nataşa adlı Rus bir kadındır. Bu kadının Başkört köyünde okul kurarak, halka tarım öğretmekle onları açlıktan kurtarması, büyük bir umutsuzluğa kapılmasıyla bağlantılıdır. Burada yazar, L.Tolstoy’a benzer bir biçimde, dinden ve dini öğretilerden söz etmektedir. Bu bağlamda Kara Hanımın şu sözleri önemlidir: “Tanrı’mız herkesi sevmeyi buyuruyor, sevgi de yaşam kaynağıdır... Ben Tanrı’dan ölüm istedim, O ise bana yaşamaya emretti...” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.133)Burada yazar din konusuna değinmiş ve “Tuktay nine bir türlü anlayamıyordu. O ancak insanları ağır bir biçimde sınavan Allah’ı biliyordu.” satırları ve Kara Hanımın: “Tanrı tektir, Tuktay nine.” (Mamin-Sibiryak, D., 1978, s.133) sözleriyle, D.Mamin-Sibiryak, Müslümanlık ile Hristiyanlık arasındaki farkı dile getirirse de L.Tolstoy gibi dini bir bütün olarak değerlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Hem “Bayguş” hem de “Kara Hanım” adlı kısa öykülerde D.Mamin-SibiryakL.Tolstoy’dan farklı olarak Başkörtleri idealize etmeden daha gerçekçi yansıtmış ve Rus halkı ile çarlık yönetim arasında net çizgi çizmiştir. D.Mamin-Sibiryak’ın Kara Hanım adlı kahramanı L.Tolstoy’un Pahom’undan farklı bir biçimde, çarlık yönetimi sembolize etmemektedir. Ayrıca, bu eserlerde D.Mamin-Sibiryak’ın , L.Tolstoydan farklı olarak Rus insanını idealize ettiği görülmektedir.

¹Küçemler- rus: Кучумовичи , başkurtça ve tatarca: Küçemler, كؤچم. Altın Ordu’nun son hanlarından biri olan Sibiryak hanı Murtaza’nın oğlu Küçem’in hanlığına ait halk. 1510—1520 (doğum tarihi). Soyu Türk kazaklardan gelmektedir.

²Pugaçov isyanı- rus: Пугачёвское восстание, 1773-1775 yılları arasında Ural bölgelerinde çarlık yönetimine karşı halk ayaklanması.

Sonuç olarak, hem L.Tolstoy hem de D.Mamin-Sibiryak, eserlerinde tarihsel olayları sanatsal bir biçimde aktararak Başkortların Rusya tarihinde ve kültüründe yerini belirtmiştir. Bilgi açısından zengin ve sanatsal değeri yüksek olan bu eserlerde Başkortlar konusu gerçekçilik açısından farklı vurgular konularak aktarılsa da her birinde Başkortların manevi gücünün ve dini değerlere sahip olduğu gerçeğinin altı çizilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Rahimkulov,M. ve Safuanov,S. (2003), “Başkirimenyaznayat i oçenuvajayut...”, RusskoyePole Dergisi, Sayı:8
2. Kuzeyev R., (1974), ProishojdeniyeBaşkirskogonaroda, Nauka, Moskva
3. Mamin-Sibiryak, D., (1978), Povesti i Rasskazı, Başkirskoyeknijnoyeizdaniye, Ufa
4. Tolstoy, L., (2013), “İnsan Ne ile Yaşar”, Oda Yayınlar,11. Basım, İstanbul
5. Tolstoy, L., “İlyas”, (1982), SobraniyeSoçineniy v 22 Tomah, Tom 10, HudojestvennayaLiteratura, Moskva